

Wyrok z dnia 21 września 2004 r.

II PK 18/04

Powoływanie się na naruszenie prawa w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem oddalającym powództwo nie uzasadnia zarzutu, że świadczenie wyegzekwowane na podstawie klauzuli wykonalności nadanej nieprawomocnemu wyrokowi czyni zadość zasadom współżycia społecznego (art. 411 pkt 2 k.c.).

Przewodniczący SSN Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kwaśniewski, Maria Tyszel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 września 2004 r. sprawy z powództwa Domów Towarowych Centrum SA w W. przeciwko Elżbiecie J., Małgorzacie T.-M., Hannie P. i Paulinie N. o zapłatę, na skutek kasacji pozwanych od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu z dnia 12 września 2003 r. [...]

1. o d d a l i ł kasację,
2. zasądził od pozwanych Elżbiety J. 600 zł, Małgorzaty T.-M. 600 zł, Hanny P. 600 zł, Pauliny N. 600 zł na rzecz powoda tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 25 marca 2003 r. [...] Sąd Rejonowy-Sąd Pracy Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu zasądził na rzecz powoda Domów Towarowych Centrum SA w W. od pozwanej Elżbiety J. 24.072,10 zł, od pozwanej Małgorzaty T.-M. 22.574,15 zł, od pozwanej Hanny P. 20.528,73 zł i od pozwanej Pauliny N. 21.011,53 zł z odsetkami i kosztami procesu. Sąd ustalił, że wymienione kwoty zostały wyegzekwowane przez pozwane od powoda na podstawie wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 2002 r. zaopatrzonego klauzulą wykonalności w sprawie o odszkodowanie i odprawę. Na skutek sprzeciwu powoda wyrok zaoczny

został uchylony wyrokiem Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 10 lipca 2002 r. i powództwo zostało w całości oddalone. Ten ostatni wyrok uprawomocnił się 31 października 2002 r. wobec oddalenia apelacji pozwanych. Sąd uznał, że pozwane uzyskały od powoda korzyść majątkową bez podstawy prawnej i egzekwując należności zasądzone na ich rzecz nieprawomocnym wyrokiem zaocznym powinny liczyć się z możliwością negatywnego dla nich rozstrzygnięcia, zwłaszcza że w procesie były reprezentowane przez fachowego pełnomocnika. Nie ma zatem zastosowania przepisu art. 409 k.c., mimo zużycia otrzymanych korzyści na bieżące potrzeby. Sąd nie podzielił stanowiska pozwanych, że uzyskanie kwot będących przedmiotem procesu czyni zadość zasadom współżycia społecznego. Powołują się one na to, że pracownicy będące w analogicznej sytuacji otrzymały po 33.780 zł na podstawie porozumienia z powodem. Jednak pozwane nie zgodziły się na zawarcie porozumienia.

W apelacji od tego wyroku pozwane, powołując się na zasady współżycia społecznego, podniosły, iż nie wzięto pod uwagę, że z powodu szikan i dyskryminacji zostały zmuszone do rozwiązania umów o pracę w trybie art. 55 § 1¹ k.p. Gdyby powód nie nadużył prawa i rozwiązał z pozwanymi stosunki pracy z własnej inicjatywy, musiałby wypłacić wynagrodzenie i odszkodowanie na podstawie art. 32 ust. 1 ustawy o związkach zawodowych w kwotach przewyższających uzyskaną korzyść.

Wyrokiem z dnia 12 września 2003 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu oddalił apelację. Sąd Okręgowy uznał za bezzasadne powoływanie się na nadużycie prawa i zasady współżycia społecznego. Skoro pozwane nie zgodziły się na proponowaną przez powoda ugodę i roszczeń o odszkodowanie dochodziły na drodze sądowej, to dokonały tego z własnego wyboru. Nie ma zatem zastosowania przepisu art. 411 pkt 2 k.c. Pozwane nie mogą także skutecznie bronić się zarzutem, że uzyskaną korzyść zużyły, gdyż przepis art. 409 k.c. wyklucza wygaśnięcie obowiązku zwrotu korzyści w sytuacji, gdy wzbogacony powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Egzekwując należność na podstawie nieprawomocnego wyroku zaocznego pozwane powinny liczyć się z obowiązkiem zwrotu, zwłaszcza że po wniesieniu sprzeciwu od wyroku zaocznego Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 28 maja 2002 r. wstrzymał egzekucję. Wydanie postanowienia, a następnie wyroku z dnia 10 lipca 2002 r. oddalającego powództwo, powinno wywołać u pozwanych stan niepewności co do rozstrzygnięcia sporu, zwłaszcza, że pozwane są osobami wykształconymi i korzystały z pomocy profesjonalnego pełnomocnika. Z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1967 r., III

PZP 42/66 (OSNCP 1967 nr 7-8, poz. 124), wynika, że przeświadczenie strony egzekwującej świadczenie zasądzone natychmiast wykonalnym wyrokiem o tym, iż należy się jej to świadczenie, wyłącza jej złą wiarę i obowiązek naprawienia szkody przekraczającej wartość wyegzekwowanego świadczenia, ale nie wyłącza obowiązku zwrotu wyegzekwowanego świadczenia jako nienależnego, gdy odpadła podstawa tego świadczenia wskutek oddalenia powództwa (art. 410 § 2 k.c.). Dobra wiara nie chroni od obowiązku zwrotu wyegzekwowanej sumy. Nawet przy założeniu, że pozwane były przekonane o zasadności swego roszczenia i pomyślnym dla nich zakończeniu sporu, są one zobowiązane do zwrotu wyegzekwowanych należności.

Wyrok ten zaskarżyły kasacją pozwane i opierając kasację na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niezastosowanie art. 411 pkt 2 k.c. wniosły „o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa”. W uzasadnieniu kasacji wywodzą, że odszkodowanie, którego dochodziły w sprawie pracowniczej należało się im przynajmniej do wysokości przyznanej innym pracownikom, a rozwiązanie umowy o pracę na podstawie art. 55 § 1¹ k.p. nie może pozbawiać ich prawa do odszkodowania. „Zastosowanie art. 55 § 3 k.p. wydawało się oczywistą przesłanką prawa do odszkodowania, gdyż ciężkie naruszenie obowiązków pracodawcy wobec pracowników nie powinno pogarszać ich sytuacji prawnej i pozbawiać świadczeń przewidzianych w prawie pracy. W powyższej sytuacji pozwane miały podstawy do przekonania, iż wyrok zaoczny zasądający na ich rzecz odszkodowanie zostanie utrzymany w mocy.” Egzekwowanie zasądzonego odszkodowania uzasadniała również zła sytuacja finansowa pracodawcy. Zdaniem pozwanych istnieją pełne podstawy do zastosowania art. 411 pkt 2 k.c. Nastąpiło bowiem spełnienie świadczenia w drodze egzekucji „w warunkach, gdy powód powinien był wypłacić pozwanym odszkodowania z tytułu rozwiązania stosunków pracy, bądź też nie dopuszczać do ciężkiego naruszenia obowiązków wobec pozwanych, co umożliwiłoby im otrzymanie wynagrodzenia za pracę co najmniej do listopada 2003 r. w ramach ochrony przed zwolnieniem przewidzianym w art. 32 ust. 1 ustawy o związkach zawodowych”. W takiej sytuacji spełnienie świadczenia przez powoda czyniło zadość zasadom współżycia społecznego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jedynym zarzutem podniesionym w kasacji jest niezastosowanie przepisu art. 411 pkt 2 k.c., który to przepis wyłącza obowiązek zwrotu świadczenia. Stanowi on, że nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli spełnienie świadczenia czyni zadość zasadom współżycia społecznego. Przepis ten odnosi się do świadczenia spełnionego w warunkach określonych w art. 410 § 2 k.c., czyli świadczenia nienależnego, spełnionego mimo braku zobowiązania, czy też - jak w tym przypadku - gdy podstawa prawna świadczenia odpadła. Powoływanie się przez pozwane na przepis art. 411 pkt 2 k.c. oznacza przyznanie faktu, że otrzymały one świadczenie nienależne, gdyż w przeciwnym wypadku przepis ten nie miałby zastosowania. Tymczasem uzasadnienie zarzutu zmierza do wykazania, że powód był zobowiązany do odszkodowania. Zostały także wskazane przepisy stanowiące zdaniem skarżących podstawę prawną tego zobowiązania. Słusznie Sąd Okręgowy nie rozpoznawał tych zarzutów, gdyż brak podstawy prawnej został stwierdzony prawomocnym wyrokiem oddalającym powództwo o odszkodowanie. Prawidłowość stanowiska prawnego zaprezentowanego w prawomocnym wyroku nie może być kwestionowana wobec jego mocy wiążącej (art. 365 § 1 k.p.c.).

Przepis art. 411 pkt 2 k.c. ma zastosowanie w sytuacji, gdy ten, kto spełnił świadczenie, nie był prawnie zobowiązany lecz można mu przypisać moralny obowiązek wobec przyjmującego świadczenie. W takiej sytuacji spełnienie świadczenia czyni zadość zasadom współżycia społecznego. W sprawach ze stosunku pracy Sąd Najwyższy przyjmował za czyniące zadość zasadom współżycia społecznego spełnienie świadczenia nienależnego w okolicznościach takich, jak wypłacanie bez podstawy prawnej podwyższonego wynagrodzenia (wyrok z dnia 26 września 2000 r., I PKN 42/00, OSNAPiUS 2002 nr 8, poz. 188), lub udzielenie pomocy pracownikowi, który znalazł się w szczególnej sytuacji losowej (wyrok z dnia 18 marca 1981 r., IV PR 59/81, OSNCP 1981 nr 9, poz. 179). Pozwane nie powołały się w kasacji na tego rodzaju okoliczności. Powołują się jedynie na podstawę prawną zobowiązania do świadczenia, a ich zarzuty zmierzają do wykazania, że wyrok oddalający powództwo zapadł z naruszeniem prawa materialnego. Powoływanie się na naruszenie prawa w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem oddalającym powództwo nie uzasadnia zarzutu, że świadczenie wyegzekwowane na podstawie klauzuli wykonalności nadanej nieprawomocnemu wyrokowi czyni zadość zasadom współżycia społecznego.

Kasacja okazała się pozbawiona usprawiedliwionych podstaw i z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art.393¹² k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

=====